

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ УЗГОДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

©2018 БОГДАНОВ Р. І.

УДК 330.341.2:351.863+007.5

Богданов Р. І. Інституціональні можливості узгодження економічних інтересів у системі економічної безпеки підприємства

У статті поставлено проблему недостатності сучасних тривіальних можливостей і засобів системи економічної безпеки підприємства для узгодження конфліктних економічних інтересів акторів підприємства. Встановлено, що «економічний інтерес» має ознаки повноправного інституту. Економічний інтерес завжди має конкретного носія, який формулює його на основі власних економічних потреб і мотивів. Індивідуальні інтереси можуть складати колективні інтереси, але останні не стають знеособленими. Рішення актора, який спосіб узгодження обрати – конструктивний чи деструктивний, створює передумови для появи загроз нового типу. Визначення інституціональних передумов, можливостей та підходів до зняття конфліктності економічних інтересів засобами системи економічної безпеки підприємства стає актуальним завданням. Напрямами вирішення є визначення або уточнення взаємозв'язків функціональних складових служби безпеки та відповідних складових інституційного середовища; удосконалення підходів до вбудовування служби безпеки до складу структури управління підприємством та підходів до формування управлінських структур усередині служби безпеки, що здатні до самостійної взаємодії з інституційним середовищем.

Ключові слова: економічна безпекологія, економічна безпека підприємства, інституційне середовище, економічні інтереси, узгодження інтересів.

Бібл.: 8.

Богданов Роман Ігоревич – аспірант кафедри менеджменту та маркетингу, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (просп. Центральний, 59а, Северодонецьк, Луганська обл., 93400, Україна)

E-mail: evvoukr@gmail.com

УДК 330.341.2:351.863+007.5

Богданов Р. И. Институциональные возможности согласования экономических интересов в системе экономической безопасности предприятия

В статье поднята проблема недостаточности современных тривиальных возможностей и средств системы экономической безопасности предприятия для согласования конфликтных экономических интересов акторов предприятия. Установлено, что «экономический интерес» имеет признаки полноправного института. Экономический интерес всегда имеет конкретного носителя, формулирующего его на основе собственных экономических потребностей и мотивов. Индивидуальные интересы могут составлять коллективные интересы, но последние не становятся обезличенными. Решение актора, какой способ согласования избрать – конструктивный или деструктивный, создает предпосылки для появления угроз нового типа. Определение институциональных предпосылок, возможностей и подходов к снятию конфликтности экономических интересов средствами системы экономической безопасности предприятия становится актуальным заданием. Направлениями решения являются определение или уточнение взаимосвязей функциональных составляющих службы безопасности и соответствующих составляющих институциональной среды; усовершенствование подходов к встраиванию службы безопасности в состав структуры управления предприятием и подходов к формированию управленческих структур внутри службы безопасности, способных к самостоятельному взаимодействию с институциональной средой.

Ключевые слова: наука об экономической безопасности, экономическая безопасность предприятия, институциональная среда, экономические интересы, согласование интересов.

Библ.: 8.

Богданов Роман Игоревич – аспирант кафедры менеджмента и маркетинга, Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля (просп. Центральный, 59а, Северодонецьк, Луганская обл., 93400, Украина)

E-mail: evvoukr@gmail.com

UDC 330.341.2:351.863+007.5

Bogdanov R. I. The Institutional Possibilities to Harmonize Economic Interests in the System of Economic Security of Enterprise

The article poses the problem of insufficiency of the current trivial possibilities and means of the system of economic security of enterprise for harmonization of conflicting economic interests of enterprise's actors. It is determined that «economic interest» has attributes of a fully fledged institute. There always is a concrete carrier, which formulates own economic interest on the basis of own economic needs and motives. Individual interests may constitute collective interests, but the latter never become impersonal. The decision of actor, which way of harmonization to choose, whether constructive or destructive, creates preconditions for occurrence of threats of the new type. Determination of institutional preconditions, possibilities and approaches to resolve conflicts of economic interests by means of the system of economic security of enterprise becomes a relevant task. The directions of decision-making are definition or clarification of interrelations of the functional components of security service and the corresponding components of institutional environment; improvement of the approaches to integration of security service into structure of enterprise management and the approaches to formation of the managerial structures within security service, capable of independent interaction with institutional environment.

Keywords: science of economic security, economic security of enterprise, institutional environment, economic interests, harmonization of interests.

Bibl.: 8.

Bogdanov Roman I. – Postgraduate Student of the Department of Management and Marketing, East-Ukrainian National University named after V. Dahl (59a Tsentralnyi Ave., Sievierodonetsk, Luhansk region, 93400, Ukraine)

E-mail: evvoukr@gmail.com

Повсякденне функціонування сучасних підприємств та формування в них на вимогу часу нових економічних відносин відбувається в умовах поступового загострення конфлікту економічних інтересів акторів. Успіхи у функціонуванні та розвитку підприємств суттєвим чином залежать від

ефективності вирішення конфлікту економічних інтересів та їхнього узгодження. Значна частина невдач у функціонуванні та розвитку підприємств пов'язана із зіткненням економічних інтересів та недостатнім урахуванням їхньої конфліктності при прийнятті та реалізації управлінських рішень. Конфліктність еко-

номічних інтересів акторів підприємства є однією з основних загроз економічній безпеці підприємства в цілому та загрозою, що суттєвим чином впливає на функціонування служби економічної безпеки підприємства зокрема. Саме у площині зіткнення економічних інтересів акторів створюються передумови для намірів та дій щодо перешкоджання попередженню потенційних і нейтралізації наслідків широкого спектра загроз економічній діяльності підприємства. У кінцевому підсумку, це суттєво суб'єктивізує діяльність із забезпечення економічної безпеки підприємства та ускладнює функціонування відповідної системи безпеки підприємства.

У сучасній науці та практиці визнається феномен існування договірних відносин у структурах управління, які співіснують з ієрархічними відносинами. З точки зору нового інституціоналізму саме договірні відносини уособлюють справжню організаційну взаємодію носіїв цих відносин у соціальній та економічній площинах. З іншого боку, договірні відносини є реальною основою та способом узгодження конфліктності будь-яких, не лише економічних, інтересів у структурах управління. Цей факт дозволяє здійснити спробу підвести нову онтологічну основу під вирішення проблеми конфліктності економічних інтересів акторів підприємства шляхом інституціоналізації їхньої економічної взаємодії в сітці внутрішніх договірних відносин. У цьому напрямку актуальними стають дослідження щодо поєднання економічних та інституціональних меж і заходів узгодження конфліктних економічних інтересів засобами служби економічної безпеки.

Розвиток сучасної економічної безпекології може бути охарактеризований як еkleктичний, тобто такий, що не має чітко визначених орієнтирів розвитку. Відносини з іншими пов'язаними науковими напрямками знаходяться в початковому стані. Зокрема, як відзначається Є. І. Овчаренком: «... економічна безпекологія не може існувати як чітко окреслена самостійна наукова галузь, де формуються наукові результати за суцільно внутрішніми «рецептами». Економічна безпекологія, як ніяка інша економічна наука, повинна використовувати дослідницький прийом наукової інтервенції. Багато питань, що в економічній безпекології мають статус актуальних і недосліджених, насправді є широко дослідженими в інших науках, і сучасні безпекологи витрачають дуже багато зусиль і часу, по суті, на «винахід велосипеда» [1]. Одним з таких питань є інституціоналізація відносин із забезпечення економічної безпеки підприємства. З точки зору практики ці відносини є насамперед інституціональними, але на рівні теоретико-методологічного базису економічної безпекології відносини щодо забезпечення економічної безпеки не пов'язані з інституціональними відносинами ані понятійно, ані процедурно.

З іншого боку, в основу побудови системи економічної безпеки підприємства покладено категорію людської свідомості. «Саме людська свідомість є як наріжним каменем організації пізнавальної діяльності в безпекології, так і основою створення систем безпеки певних суб'єктів. Людська свідомість зумовлює як отримання знань, так і їх використання» [2, с. 224]. Це певною мірою ускладнює інституціоналізацію безпекозабезпечувальних відносин суб'єктивністю тлумачення критеріїв як інституційних, так і економічних відносин за участю підприємства. Учасником інституційних відносин стає не знеособлене підприємство, а сукупність його акторів, тобто учасників діяльності підприємства, що мають власні мотиви та світогляд. Взаємовідносини акторів у інституційному середовищі значно складніші та швидші, ніж взаємовідносини підприємств. Як відзначено Є. А. Івченком, «трансформаційний процес у системі економічної безпеки підприємства необхідно розглядати як історично нетривалий відрізок часу, протягом якого відбуваються перетворення соціально-економічних відносин» [3]. Це означає, що відбувається пришвидшення трансформацій у системах економічної безпеки підприємств, що можуть приводити до суттєвих змін у мотивах та світогляді акторів.

Отже, сучасне забезпечення економічної безпеки підприємств відбувається за умови одночасної дії трьох надважливих аспектів: сукупності інституційних відносин, усередині яких відбувається становлення безпекозабезпечувальної діяльності; сукупності економічних відносин акторів підприємства, з урахуванням якої функціонує система економічної безпеки підприємства; та вимог трансформаційних процесів як рушія розвитку всіх типів відносин на підприємстві. Категорією, яка дозволяє аксіологічно та діалектично поєднати ці три аспекти, є «економічний інтерес», яка одночасно виступає складовою інституційних, економічних та трансформаційних процесів. Розглянемо цю категорію більш докладно.

Основою економічного життя суспільства є економічні відносини між людьми. Від досконалості економічних відносин залежить розвиток і стабільність суспільства, що дозволяє повною мірою реалізувати ідею суспільної соціальної справедливості через можливість рівного доступу до економічних благ. Своєю чергою, це означає рівність можливостей з реалізації власних економічних інтересів людей та суспільства. Економічні інтереси виступають об'єктивними мотивами діяльності людей, що відображають їхнє місце в суспільному виробництві. За виразом Ф. Енгельса: «...економічні відносини кожного суспільства проявляються, перш за все, як інтереси» [4, с. 271]. Таким чином, економічні інтереси стають об'єктивними та невід'ємними умовами існування суспільства, які відображаються у свідомості людей у вигляді цілей

та мотивів їхнього досягнення. Думки щодо визначальної ролі економічних інтересів серед людських мотивів першими виказали французькі представники матеріалізму та англійські представники класичної економічної теорії. Важливо те, що інтереси розглядалися ними як прояв природи людини.

Термін «інтерес» походить від латинського *interest*, що означає «має значення, важливо». У словнику В. Даля інтерес трактується як «важливість справи, увага, що пред'являється до чогось значущого, важливого, корисного або до того, що здається таким» [5]. У соціологічних словниках тлумачення інтересу дещо розширене: «...реальна причина соціальних дій, заходів, зрушень, що знаходиться безпосередньо за спонуканнями, мотивами, ідеями індивідів, соціальних груп, що беруть участь у цих діях» [6].

Таким чином, дослідження морфологічних характеристик поняття економічного інтересу дає підстави розрізняти носіїв, представників та виразників економічних інтересів, які у своїй триєдиній сукупності, на думку В. Ойкена [7, с. 462–464], являють собою вичерпний перелік суб'єктів економічних відносин у будь-яких сферах господарювання. Кожна людина має власний індивідуальний інтерес, що визначається його індивідуальним місцем у виробництві та відтворенні, інтерес підприємницьких структур, до складу яких ця людина входить, і державний інтерес, у межах держави, де людина існує. Між цими трьома проявами інтересу існує складний аксіологічний взаємозв'язок, дослідити який без формування єдиної інституціональної системи інтересів неможливо.

Економічний інтерес є одним із найбільш визначних понять у діяльності соціально-економічних систем, що зумовлює економічну поведінку людей як індивідуальну, так і у групах, якими можна вважати певні підприємницькі структури, підприємства тощо, тобто соціально-економічні системи із сукупністю внутрішніх і зовнішніх економічних відносин. Наявність декількох учасників таких груп, наприклад у статусі акторів підприємства, породжує множину економічних інтересів, кожен з яких окремо належить конкретному актору – носію інтересу, а в сукупності інтереси агрегуються в певний колективний інтерес підприємства. Помилково вважати, що колективні інтереси стають знеособленими і належать підприємству в цілому. Основою цієї помилки є хибне припущення, що підприємство саме по собі має певні потреби, які породжують інтереси. Але в реальності потреби мають лише ті, хто здатен усвідомити незадоволеність і усвідомлено пов'язати цю незадоволеність з певною послідовністю власних думок та дій щодо зняття незадоволеності. Тобто потреба може бути усвідомлена лише людиною. Відповідно, інтерес формується в кожній людині окремо залежно від моделі свідомості. Тому колективним інтересом є сукупність індивідуальних інтересів без втрати зв'язку з носієм

індивідуального інтересу. Але сукупність індивідуальних інтересів стають колективним інтересом лише за умови їхньої певної узгодженості, яка характеризується спільною зацікавленістю індивідів у реалізації не лише своїх інтересів, а й інтересів інших індивідів. Така спільна зацікавленість породжує спільну поведінку, і тоді проста сукупність акторів трансформується в соціально-економічну систему, здатну до виконання значно більш складних економічних завдань, ніж ті, що здатен виконувати кожний актор окремо. Натомість сукупність неузгоджених індивідуальних інтересів не може породити колективний інтерес і зрештою працездатну соціально-економічну систему.

З цього випливає, що невід'ємною умовою існування підприємства та задоволення інтересів його акторів є певна узгодженість інтересів акторів. Без такої узгодженості підприємство буде не в змозі виконувати свої функції. У сучасному світі застосування простих підходів до узгодження економічних інтересів невиправдане з точки зору того, що узгодженість повинна базуватися на згоді, а не на примусі. Головною ідеєю базування на згоді є намагання знизити зацікавленість акторів у перешкодах реалізації інтересів інших акторів. Зокрема в деструктивному вигляді. Основою узгодженості економічних інтересів акторів є відносини власності та економічна вигода. Сучасні відносини власності є напруженими, а конкуренція за ресурси суттєво ускладнює досягнення економічної вигоди. Тому в сучасному світі проблема узгодження конфліктних інтересів набагато важливіша і складніша, ніж проблема їх формування. Своєю чергою, надмірна складність узгодження економічних інтересів підриває віру акторів підприємства в можливості конструктивного узгодження, коли результатом узгодження стає відносний оптимум. Це спонукає акторів до намагань деструктивного узгодження, що ставить під загрозу саме існування підприємства. У цих реаліях новим завданням системи економічної безпеки підприємства стає протидія деструктивному узгодженню. Але виконання цього завдання потребує нових підходів до устрою як системи безпеки, так і служби економічної безпеки.

Метою статті є визначення інституційних передумов, можливостей та підходів до зняття конфліктності економічних інтересів засобами системи економічної безпеки підприємства.

Узагальному розумінні підприємство є різновидом суб'єкта господарювання, головною метою діяльності якого є оптимальне використання доступних економічних ресурсів, що пов'язано з отриманням прибутку через задоволення потреб споживачів. Тобто головна мета створення та функціонування підприємства – економічна, інші соціальні, інфраструктурні, відтворні тощо цілі є другорядними, забезпечення яких можливе лише за умови досягнення головної мети. Тому головною рушійною

силою створення та функціонування підприємства є реалізація економічних інтересів його учасників, або ж акторів. Але різні актори мають принципово різні економічні інтереси, що призводить до їхньої конфліктності. Відповідно до закону необхідної різноманітності структур (уперше сформульованого У. Р. Ешбі), для підприємства, яке має більш-менш складну структуру акторів, складність завдання узгодження конфліктних економічних інтересів є високою для вирішення завдяки функціональним можливостям самого підприємства, тому підприємство потребує певної «допомоги» з боку інституційного середовища у вирішенні проблеми конфліктності інтересів. Своєю чергою, інституційне середовище для цього повинне мати у своєму розпорядженні необхідний набір інститутів та інституцій. Однією з найбільш впливових у цьому питанні внутрішніх інституцій є структура управління підприємством. Її вплив не вирішальний, але це найпотужніша серед окремо взятих інституцій, принаймні, внутрішніх.

Таким чином, логічне коло вирішення наукового завдання даного дослідження можна окреслити в такий спосіб. Конфліктність економічних інтересів акторів підприємства є однією з найбільш суттєвих загроз економічній безпеці підприємства. Нейтралізація цієї загрози є прерогативою системи управління підприємством в цілому та окремих управлінських структур усередині неї, зокрема таких як служба економічної безпеки підприємства.

Така нейтралізація, окрім загальноприйнятого організаційного, правового, економічного, інфраструктурного тощо забезпечення, критично вимагає й інституціонального забезпечення. Це забезпечення необхідне для того, щоб, з одного боку, визначити норми та правила економічної поведінки акторів, інституційна сила яких переважає всі внутрішньо-організаційні соціально-економічні сили, а, з іншого боку, визначити межі конфліктності, при дотриманні яких узгодження економічних інтересів відбувається у площині оптимізації економічного вибору, а при недотриманні яких конфліктність зміщується у площину в певному розумінні економічних злочинів. При цьому ситуація ускладнюється тим, що структура управління підприємством в цілому та служба економічної безпеки в ній зокрема виступає одночасно і як внутрішня інституція, і як різновид актора підприємства. Тому формування служби економічної безпеки як управлінської структури повинне відбуватися таким чином, щоб служба була здатна виконувати завдання забезпечення узгодження конфліктних економічних інтересів акторів підприємства у прийнятних інституційних та економічних межах.

Отже, адекватне усвідомлення індивідуальних економічних інтересів та інтересів індивідів усередині певних соціально-економічних груп або держави є наріжним каменем визначення способів впливу на

економічні процеси на кожному з указаних рівнів взаємодії. Дослідження процесу усвідомлення інтересу та визначення механізму, що формує зацікавленість у реалізації інтересу, дозволяє повніше враховувати та використовувати фактори розвитку економічних відносин у суспільстві, унаслідок чого підвищує ефективність виробництва та відтворення.

З іншого боку, розуміння того, яким чином усвідомлюється інтерес і формується зацікавленість у носія інтересу щодо його реалізації, може бути покладене в основу узгодження інтересів або послаблення їхньої конфліктності. Зрозуміло, що лише окремих індивідуальний економічний інтерес не потребує узгодження, наявність декількох інтересів у одного носія вже вимагає певного порівняння їх між собою. Сукупність економічних інтересів декількох носіїв у межах однієї соціально-економічної структури вимагає не лише узгодження, а й дій з послаблення конфліктності. Тобто в такій ситуації зацікавленість у реалізації власного інтересу доповнюється зацікавленістю а нерезалізації конфліктного інтересу іншого носія. Базовою умовою виникнення конфлікту інтересів є неможливість, з якоїсь причини, одночасної та повної реалізації всіх інтересів. Найбільш розповсюдженою причиною конфліктності є нестача певного виду ресурсу, який необхідний для реалізації.

Існуючі причини конфліктності інтересів постійно вирішуються та знімаються, але знову ж з'являються нові причини, які породжують нові конфлікти, і так до безкінечності. Поява нових носіїв інтересів, нових суб'єктів господарських відносин як груп носіїв інтересів, нових економічних відносин безперервно породжує нові потреби та нові інтереси, що потребують нових актів узгодження. Але, з іншого боку, така еkleктика інтересів та способів їхнього узгодження є рушієм і джерелом розвитку економічних відносин у сучасному суспільстві. Зрештою ступінь узгодженості економічних інтересів у певній соціально-економічній системі та можливості цієї системи генерувати нові, більш ефективні способи узгодження, свідчать про рівень розвиненості соціально-економічної системи.

Конфліктність економічних інтересів у сучасному світі поступово зростає. Це пов'язано з багатьма обставинами, але принципово важливими є наслідки цього зростання. Носії економічних інтересів розуміють, що їхня власна зацікавленість у реалізації інтересу – це далеко не все, що необхідно для реалізації. Зацікавленість у реалізації повинна бути доповнена зацікавленістю у постійному пошуку способів подолання конфліктності. При цьому сила другої повинна бути не меншою, ніж першої.

Якщо вважати, що реалізація економічного інтересу – це багатоетапний процес, що починається з усвідомлення потреби та закінчується задоволенням цієї потреби, то місцем, де зароджується конфлік-

тність, є усвідомлення потреб. Натомість, пошук способів зниження конфліктності або ж протидії конкуруючим інтересам відбувається на кожному з етапів реалізації інтересу. На *етапі усвідомлення потреби та відповідного цій потреби інтересу* в носія формується розуміння причин конфліктності. На *етапі формування відчуття зацікавленості в реалізації інтересу та змістовному визначення критеріїв*, за якими аналізується ступінь реалізації, формуються відносні уявлення носія інтересу щодо зіставності власних можливостей і можливостей конкуруючих носіїв. На *етапі формування мотивів та стимулів* у певній моделі поведінки носія інтересу відбувається порівняння вмотивованості власних дій та дій «конкурентів» і визначається соціальна та економічна межа в поведінці та діях носія інтересів щодо узгодження конкуруючих інтересів та вирішення конфлікту інтересів на власну користь.

Саме в цей момент носій інтересу стає перед дилемою – обрати такі способи узгодження, що обумовлять конструктивне вирішення конфліктів інтересів чи обрати такі способи, що обумовлять деструктивне вирішення проблеми. Конструктивне узгодження означає врахування інтересів усіх конфліктуючих сторін та виробіток такого рішення, яке максимально задовольнить усіх носіїв інтересів у існуючих умовах та обмеженнях. Тобто конструктивне узгодження означає оптимізоване рішення на загальноприйнятих соціальних та економічних критеріях, що дозволяє максимізувати сумарну задоволеність потреб акторів. Деструктивне узгодження означає ігнорування широкого кола інтересів і вибір такого варіанта зняття конфліктності, який повністю задовольняє потреби певної частини акторів, а потреби іншої частини просто відкидаються. У такій ситуації сумарна задоволеність потреб акторів залишається далекою від максимально можливої. Джерелом можливостей деструктивного узгодження інтересів певними акторами, наприклад, підприємства може бути досить широкий спектр умов – від адміністративних до кримінальних.

Точка, у якій носій інтересу приймає рішення – які способи узгодження йому обрати – конструктивні чи деструктивні, є точкою, де до цього процесу підключається механізм забезпечення економічної безпеки підприємства, уособлений його службою економічної безпеки. У цілому, розглянуті вище аспекти породжують окремий тип загроз економічній діяльності підприємства, причому загроз, потенційно дуже потужних. Важко уявити собі шкоду економічній діяльності підприємства більш значну, ніж та, що нанесена протистоянням акторів підприємства в намаганні задовольнити власні потреби на шкоду іншим. Протистояння загрозам такого типу стає одним із найбільш важливих завдань системи економічної безпеки підприємства. Тому наявність таких феноме-

нів, як спотворена зацікавленість у реалізації інтересу та деструктивні способи узгодження та/або зняття конфліктності інтересів, зумовлюють розширення предметного поля діяльності служби економічної безпеки підприємства. І хоча це ускладнює систему безпеки та робить більш громіздким загал завдань служби економічної безпеки, але без цього не можна обійтися. Служба економічної безпеки підприємства є, по суті, єдиним антагоністом деструктивного узгодження економічних інтересів акторів підприємства.

Можливість займати антагоністичну позицію та домагатися конструктивного узгодження економічних інтересів службі економічної безпеки підприємства може забезпечити лише її особливе місце, роль та функції в інституційному середовищі існування та функціонування підприємства. Якщо служба безпеки буде мати стандартний для підприємства набір прав, зобов'язань та відповідальності, то вона не зможе виконувати покладені функції, тому що не зможе долати опір тих акторів, що знаходяться вище в розподілі адміністративних повноважень. Служба безпеки, образно кажучи, повинна займати самостійне місце в інституційному середовищі зі значущістю своєї інституції на рівні інституції-підприємства. Тому вимальовується новий аспект наукової проблеми визначення та розбудови функціонального та ієрархічного устрою служби економічної безпеки підприємства, який враховував би окреме унікальне місце служби в інституційному середовищі функціонування підприємства. Потребують визначення або уточнення взаємозв'язки функціональних складових служби безпеки та відповідних складових інституційного середовища. Також потребують удосконалення підходи до вбудовування служби безпеки до складу структури управління підприємством та підходи до формування управлінських структур усередині служби безпеки, що здатні до самостійної взаємодії з інституційним середовищем.

Отже, у межах даного дослідження економічним інтересом пропонується вважати поведінкову рису носія інтересу, базовану на усвідомленій потребі, з відповідним набором намірів, мотивів та стимулів соціально-економічних дій, обумовлених впливом відносин власності та намаганнями досягнення економічної вигоди. Реалізація економічного інтересу, окрім задоволення відповідної потреби, повинна забезпечувати носію покращення своєї позиції в системі економічних відносин. Це змушує організувати узгодження економічних інтересів не лише на базі економічних елементів свідомості людини – носія інтересу, а й із залученням його поведінкових властивостей.

Типовий склад функціональних повноважень служби економічної безпеки на сьогодні не дає можливості впливати на усіх акторів підприємства з метою унеможливлення застосування ними певних заходів та дій щодо деструктивного узгодження

економічних інтересів. Наприклад, економічні інтереси такого актора підприємства, як власник, завжди будуть домінувати над інтересами такого актора, як працівники. Служба економічної безпеки підприємства є залежною від організаційного устрою підприємства, що ініційований власником. Тому служба не в змозі протидіяти намірам власника. Звідси надважливим стає «перезавантаження» ролі та місця служби економічної безпеки підприємства в інституційному середовищі функціонування підприємства. Служба безпеки повинна отримати статус та функції окремої внутрішньої інституції у складі підприємства. Для цього необхідна і певна перебудова самого інституційного середовища шляхом додавання до нього нової інституції та визначення її взаємодії з іншими членами середовища.

ВИСНОВКИ

Слід констатувати, що інституційне середовище виступає значно більш досконалим середовищем для узгодження економічних інтересів акторів підприємства як різновиду індивідуальних носіїв економічних інтересів, ніж саме підприємство як соціально-економічна система. Еклектика інститутів та інституцій, що пов'язані з визначенням і регулюванням певних норм і правил поведінки, у даному випадку економічної поведінки, є складною та постійно змінюваною з можливістю пристосовуватися до еклектики економічних інтересів. Зрештою сприйняття економічного інтересу як окремого інституту не лише доповнює можливості інституційного середовища щодо узгодження, а й дає надію усім акторам підприємства на справедливість такого узгодження у вимірі справедливості вищого рівня, ніж це може розумітися домінантними акторами на рівні підприємства.

Враховуючи те, що основою здійснення взаємодії господарюючих суб'єктів є необхідність реалізації їхніх економічних інтересів, ці суб'єкти тяжіють до впорядкування своєї практичної діяльності не лише в змістовному аспекті, але і в аспекті визначення атрибутів спільної діяльності. У трактовці Д. Норта це означає появу «інституційної угоди» щодо реалізації економічних інтересів, яка є за суттю формою взаємодії інститутів та формується у вигляді певного механізму з набором норм, правил та інструментів управління поведінкою носіїв економічних інтересів в угодах між ними, з урахуванням впливу специфічного оточення [8].

Служба економічної безпеки підприємства стає своєрідною внутрішньою інституцією підприємства, яка у своєму функціонуванні визначає інституційні та економічні межі узгодження конфліктних економічних інтересів акторів підприємства та забезпечує дотримання цих меж. У цьому сенсі предметом уваги служби економічної безпеки підприємства є сукупність відносин акторів підприємства – як ієрархічних, так і договірних, що пов'язані з економічною діяльністю підприємства та впливають на стан його захищеності

від загроз цій економічній діяльності. Це породжує новий клас загроз економічній діяльності підприємства, уособлений діями та намірами акторів, що намагаються вирішувати конфліктність економічних інтересів на свою користь шляхом свідомого порушення економічних та інституціональних меж узгодження. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчаренко Є. І. Сучасна економічна безпекологія: основні онтологічні протиріччя та напрями їх вирішення. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 8–14.
2. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання : монографія. Лисичанськ : ПромЕнерго, 2015. 483 с.
3. Івченко Є. А. Управління трансформаційними процесами в системі економічної безпеки підприємства. *Економіка та право*. 2016. № 3. С. 38–44.
4. Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения : в 39 т. 2-е изд. М. : Политиздат, 1960. Т. 18. 540 с.
5. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. URL: <http://vidahl.agava.ru/>
6. Социологический энциклопедический словарь / сост. З. Т. Голенкова и др. ; ред. Г. В. Осипов. М. : ИНФРА-М : НОРМА, 1998. 488 с.
7. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / пер. с нем. М. : Прогресс, 1995. 496 с.
8. Норт Д. Институты и экономический рост: Историческое видение : в 2 т. М. : THESIS, 1993. Т. 1. 712 с.

Науковий керівник – Овчаренко Є. І., доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк)

REFERENCES

- Dal, V. I. "Tolkovyuy slovar zhivogo velikorusskogo yazyka" [Explanatory dictionary of the living Great Russian language]. <http://vidahl.agava.ru/>
- Ivchenko, Ye. A. "Upravlinnia transformatsiinymy protsesamy v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Management of transformation processes in the system of economic security of the enterprise]. *Ekonomika ta pravo*, no. 3 (2016): 38-44.
- Marks, K., and Engels, F. *Sochineniia* [Writings], vol. 18. Moscow: Politizdat, 1960.
- Nort, D. *Instituty i ekonomicheskij rost: Istoricheskoye videniye* [Institutions and Economic Growth: A Historical Vision], vol. 1. Moscow: THESIS, 1993.
- Ovcharenko, Ye. I. "Suchasna ekonomichna bezpekologhiia: osnovni ontolohichni protyrichchia ta napriamy yikh vyrishennia" [Modern economic safetyology: the main ontological contradictions and directions of their solution]. *Biznes Inform*, no. 11 (2016): 8-14.
- Ovcharenko, Ye. I. *Systema ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: formuvannia ta tsilepokladannia* [The system of economic security of the enterprise: formation and goal setting]. Lysychansky: PromEnerho, 2015.
- Oyken, V. *Osnovnyye printsipy ekonomicheskoy politiki* [The basic principles of economic policy]. Moscow: Progress, 1995.
- Sotsiologicheskii entsiklopedicheskii slovar* [Sociological encyclopedic dictionary]. Moscow: INFRA-M : NORMA, 1998.